

*Андрушко А. В.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Ужгородського національного університету*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНИЛИ НЕЗАКОННЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ АБО ВИКРАДЕННЯ ЛЮДИНИ

Анотація. У статті на підставі аналізу наявної емпіричної бази (матеріалів 370 кримінальних справ (проваджень), розглянутих судами України за період з 2010 по 2018 рік) досліджено особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Шляхом узагальнення даних, що стосуються 558 засуджених за вчинення вказаного посягання, розкрито соціально-демографічні (стать, вік, освітній рівень, працевлаштованість, рід занять, сімейний стан, громадянство, національність, місце проживання тощо), соціально-рольові (становище, яке ці особи займають у суспільстві, виконувани ними соціальні ролі), морально-психологічні (ціннісно-нормативна сфера, емоційні, вольові властивості тощо) та кримінально-правові (мотиви, якими керувались особи при вчиненні даного злочину, їхнє ставлення до вчиненого, форми співучасті тощо) ознаки особи злочинця, що вчиняє незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Запропоновано кримінологічний портрет особи, котра вчиняє вказане посягання, а також здійснено типологізацію цієї категорії осіб. Підкреслено, що надана кримінологічна характеристика осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, дозволяє краще зрозуміти механізм вчинення відповідних злочинів, їх причини.

Ключові слова: злочини проти волі, честі та гідності особи; незаконне позбавлення волі або викрадення людини, кримінологічна характеристика, особа злочинця.

Постановка проблеми. Проблема особи злочинця, поза сумнівом, є однією з центральних в кримінології. Глибоке вивчення особи злочинця дозволяє з'ясувати причини протиправної поведінки, що, своєю чергою, створює передумови для успішного запобігання злочинним діям, а також дає змогу здійснювати ефективну роботу, спрямовану на виправлення осіб, котрі їх вчинили.

Оскільки особи, що скоїли кримінально карані діяння, характеризуються значною кількістю притаманних їм ознак та особливостей, необхідно виокремити типові, характерні ознаки та властивості особи злочинця, котрі охоплюються поняттям «кримінологічна структура особи злочинця». У спеціальній літературі зазвичай виокремлюють такі її складові: соціально-демографічні, соціально-рольові, кримінально-правові та морально-психологічні [1, с. 74; 2, с. 87; 3, с. 83]. Виходячи з вказаних ознак, що характеризують особу злочинця, спробуємо надати кримінологічну характеристику особи, яка

вчиняє незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 Кримінального кодексу України).

Зауважимо, що окремі кримінологічні особливості осіб, які вчинили вказаний злочин, раніше аналізувалися у працях В.С. Батиргарєєвої, О.О. Володіної, В.В. Голіни, О.В. Лисодеда та інших науковців. Разом із тим чимало відповідних питань залишаються недостатньо дослідженими. Крім того, з часу публікації цих праць минуло понад десять років, що актуалізує необхідність повторного звернення до даної проблематики.

Мета статті – на підставі наявної емпіричної бази (матеріалів 370 кримінальних справ (проваджень), розглянутих судами України за період з 2010 по 2018 рік) дослідити особливості кримінологічної характеристики осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Автором узагальнено дані, що стосуються 558 засуджених за вчинення вказаного посягання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-демографічні ознаки особи злочинця самі по собі не є криміногенними, однак вони «характеризують злочинця як людину конкретної епохи, яка має соціальний статус і посідає певне місце у суспільних відносинах» [4, с. 97]. До найважливіших соціально-демографічних ознак, які характеризують особу злочинця, традиційно відносять стать, вік, освітній рівень, сімейний стан, зайнятість, національну приналежність тощо. Аналіз доступної емпіричної бази засвідчує, що кількість жінок, які вчинили розглядуваний злочин, становить 7%. Таким чином, незаконне позбавлення волі або викрадення людини – типовий «чоловічий» злочин¹. Факт того, що розглядуване діяння в абсолютній більшості (93%) випадків вчиняється чоловіками, пояснюється не лише загальновідомою меншою кримінальною активністю жінок. Здійснене нами дослідження засвідчило, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини – злочин, при вчиненні якого, як правило, застосовується фізична сила задля подолання опору потерпілої особи та недопущення можливості її звільнення. Зважаючи на це переважна частина відповідних посягань вчиняється фізично сильними чоловіками, а при виборі співучасників чоловікам віддають перевагу перед жінками. Крім того, не варто забувати, що викрадених людей здебільшого переміщують з того місця, у якому вони перебували, в те, де вони перебувати не бажають, на автомобілі (більшість водіїв, як відомо, становлять чоловіки). Важливо брати до уваги також відмінні від чоловіків психоемоційні особливості жінок, форми їхнього реагування на ті чи інші подразники зовнішнього впливу тощо. У спеціальній літературі зазначається, що жінки, які вчиняють даний злочин, як правило, діють у співучасті [2, с. 194; 6, с. 11–12; 7, с. 129; 8, с. 161;

¹ За даними окремих дослідників, усі 100% осіб, засуджених за викрадення людини, є особами чоловічої статі [5, с. 167].

9, с. 80]. Разом із тим наше дослідження не підтвердило відповідного факту. У складі групи осіб жінки вчинили даний злочин у 43,6% вивчених випадків. При цьому, діючи у співучасті, жінки в абсолютній більшості випадків були активними співвиконавцями розглядуваного посягання, а не його пособниками, як нерідко підкреслюється в кримінологічній літературі [5, с. 168; 10, с. 138; 11, с. 149; 12, с. 43; 13, с. 241]. Для прикладу, Любарський районний суд Житомирської області засудив жінку, котра у співучасті із знайомим чоловіком викрала приятельку, з якою перед тим спільно вживала алкогольні напої. Суд встановив, що, використовуючи свою чисельну перевагу, подавляючи волю потерпілої до опору, співучасники схопили останню за ноги та волосся і помістили до салону автомобіля, після чого перевезли до безлюдного місця, де заподіяли їй легкі тілесні ушкодження [14]. Відрізняються також ті випадки, в яких співучасниками злочинної групи були лише особи жіночої статі – жертвами вчинених ними посягань ставали інші жінки (вказані злочини були вчинені з мотивів помсти за заподіяну раніше образу). 56,4% засуджених за розглядуваний злочин жінок вчинили його одноосібно. При цьому в більшості (59,1%) випадків одноосібного вчинення жінкою незаконного позбавлення волі або викрадення людини потерпілими від нього ставали малолітні особи (відзначимо, що викрадачами дітей частіше є жінки, а не чоловіки²). Пояснюється це, вочевидь, біологічними та психологічними особливостями жінок, зокрема властивим їм материнським інстинктом. В 36,4% проаналізованих випадків одноосібного вчинення даного злочину жінками потерпілими від нього були особи жіночої статі. І тільки в одному випадку (4,5%) цей злочин одноособово вчинено жінкою щодо особи чоловічої статі (мати незаконно позбавила волі психічнохворого сина [16]). Таким чином, можна впевнено констатувати той факт, що потерпілими від незаконного позбавлення волі або викрадення людини, вчинюваного жінками одноосібно, чоловіки стають вкрай рідко.

Кримінологи слушно відзначають, що на поведінку людей, їхні потреби та життєві установки серйозний відбиток накладає вік. З плином часу людина зазнає впливу середовища, в якому проживає, формує ціннісні орієнтації та інтереси, виробляє характер, набуває певного досвіду, навичок. Вік значною мірою визначає спосіб життя, життєві цілі людей, їхні потреби та коло інтересів, що не може не відобразитися й на протиправній поведінці [17, с. 21]. Згідно із статистичними даними, частка неповнолітніх серед осіб, що вчиняють злочини, не перевищує 8%, а найбільша кримінальна активність характерна для вікової групи 18–28 років (40%) [18, с. 99; 19, с. 133–139]. Що ж стосується осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, то їх вік у процентному відношенні розподілився так: до 18 років – 0,9%, від 18 до 24 років – 15,8%, 25–29 років – 36,6%, 30–39 років – 30,6%, 40–49 років – 10,9%, 50–59 років – 2,7%, 60 років і старше – 2,5%. Таким чином, при вчиненні розглядуваного посягання найбільш кримінально активними є особи у віці від 25 до 39 років. Це й не дивно, адже, як зазначалося вище, для вчинення незаконного позбавлення волі або викрадення людини (передовсім для останнього!) зазвичай доводиться застосовувати фізичну силу, котрою володіє і якою ефективно може скористатися людина в найбільш активному віці. Крім того, кримінологами давно встановлено,

що особам молодіжного віку властиве вчинення злочинів агресивного, імпульсивного характеру (чимало розглядуваних нами злочинів сміливо можна віднести до таких), тоді як протиправна поведінка осіб старшого віку менш імпульсивна, більш обдумана, в тому числі й з точки зору можливих наслідків такої поведінки [17, с. 21; 20, с. 7, 26]. Вчинення аналізованого злочину неповнолітніми особами трапляється вкрай рідко; відзначимо, що окремі дослідники взагалі констатують повну відсутність осіб вказаного віку серед засуджених за незаконне позбавлення волі або викрадення людини [5, с. 167; 11, с. 150; 12, с. 43]. Даний факт певною мірою можна пояснити психологічними особливостями неповнолітніх, зокрема їхньою непосидючістю, небажанням очікувати настання бажаного результату упродовж тривалого часу [5, с. 169]. Зауважимо також, що розглядуваний злочин частіше вчиняється у сфері «дорослих» міжособистісних відносин, суб'єктами яких неповнолітні в силу свого віку зазвичай не є. Р.Е. Оганян та В.М. Пучнін вказують, що неповнолітні вчиняють викрадення людей лише за участю дорослих [8, с. 162; 9, с. 82]. Здійснене нами дослідження дозволяє не погодитись з таким твердженням: двоє з чотирьох неповнолітніх, що вчинили викрадення людини (ще один неповнолітній засуджений за незаконне позбавлення людини волі, не пов'язане з її викраденням), вчинили цей злочин одноосібно. При цьому потерпілими від вказаних посягань в обох випадках були неповнолітні. Так, Андрушівський районний суд Житомирської області засудив 17-річного В., який, застосувавши фізичне насильство до неповнолітньої, з якою перебував у неприємних відносинах, помістив її в багажник автомобіля, після чого переїз до лісового масиву з метою подальшого з'ясування відносин. В лісі хлопець змусив потерпілу копати собі яму, а потім заявив, що на цей раз пожалів її, але за це почав вимагати у неї гроші в сумі 100 гривень [21].

У віковій структурі засуджених за розглядуване посягання звертає на себе увагу також більш ніж удвічі більша кількість осіб похилого віку порівняно з кількістю неповнолітніх. Вказані особи вчиняють даний злочин здебільшого одноосібно у сімейно-побутовій сфері (щодо своїх дружин, співмешканок, психічнохворих дітей чи інших родичів). При цьому, як правило, йдеться про незаконне позбавлення волі, не пов'язане з викраденням людини. Утім, трапляються серед осіб похилого віку і викрадення людей. Вказані особи вчиняють їх одноосібно щодо малолітніх чи неповнолітніх, а також у співучасті з молодшими особами. Єдиним винятком із цього правила є кримінальне провадження, розглянуте 8 квітня 2011 року Тернопільським міськрайонним судом Тернопільської області. Суд засудив трьох пенсіонерів, які, діючи спільно за попередньою змовою, маючи на меті примусити потерпілого до виконання цивільно-правового зобов'язання, силою посадили його в автомобіль, після чого перевезли до будинку, в якому незаконно утримували і примушували до повернення грошей [22].

Варто також зауважити, що певні вікові особливості характерні для окремих різновидів розглядуваного посягання. Так, наприклад, середній вік викрадачок дітей перевищує 30 років. У спеціальній літературі слушно підкреслюється, що у таких випадках нерідко йдеться про жінок, котрі до моменту вчинення ними вказаного злочину встигають деградувати, не мають дітей і за станом свого здоров'я не можуть їх мати, морально опустилися, мають судимості, зловживають алкоголем, мають певні психічні аномалії, тощо [8, с. 162–163; 9, с. 82–83; 23, с. 145].

² Утім, відомі вітчизняні кримінологи В.В. Голіна та В.С. Батиргарєва свого часу зазначали, що жінки є викрадачами дітей лише у кожному третьому випадку [15, с. 136].

Приміром, Свалявський районний суд Закарпатської області у 2012 році засудив 36-річну раніше двічі судиму жінку, яка, скориставшись відсутністю медперсоналу, проникла до палати дитячого відділення Свалявської районної лікарні і викрала з ліжечка тримісячного хлопчика. Жінка пояснила, що викрала дитину з неблагополучної багатодітної родини, від якої відмовилась рідна матір, оскільки дуже хоче мати дітей, але за станом здоров'я не здатна народити [24].

Важливе кримінологічне значення має характеристика освітнього рівня осіб, які вчинили злочинні діяння, оскільки відповідний рівень тісно пов'язаний із загальною культурою особистості, її інтелектуальним розвитком та соціальним статусом, правосвідомістю і правовою культурою, колом контактів, життєвими планами та можливостями їх реалізації [1, с. 75]. На жаль, інформація про рівень освіти засуджених не завжди наявна в матеріалах кримінальних проваджень. Відповідні дані одержані нами лише стосовно 394 осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Серед цих осіб найбільше тих, хто мав повну загальну середню освіту (46,2%). 24,1% засуджених за вказаний злочин мали середню спеціальну та професійно-технічну освіту. Порівняно багато осіб (12,7%) мали вищу освіту, ще 6,3% – незакінчену вищу. Разом з тим немало й тих, рівень освіти яких був низьким: 9,4% осіб мали неповну середню освіту, 0,8% – початкову середню, у двох засуджених (0,5%) була відсутня будь-яка освіта. Таким чином, особи, що вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людини, мають дещо вищий рівень освіти, аніж ті, що вчиняють насильницькі злочини проти життя та здоров'я чи проти статевої свободи та статевої недоторканості, однак нижчий порівняно з особами, які, для прикладу, вчиняють злочини у сфері економіки. Загалом можна зазначити, що розглядуване діяння не належить до високоінтелектуальних (за винятком поодиноких випадків), при вчиненні яких потрібні особливі навички, вміння чи глибокі знання в певній галузі або ж необхідність детального прорахунку складної злочинної комбінації. Варто також погодитись з дослідниками, котрі підкреслюють, що особи з вищою освітою досить рідко виявляються втягнутими у відносини, які детермінують вчинення розглядуваних злочинів, а якщо й втягуються, то здебільшого вирішують проблеми іншим шляхом [25, с. 49]. Разом з тим, доводиться констатувати, що наявність вищої освіти у деяких засуджених, які вивчаються у рамках даного дослідження, є формальністю, тобто свідчить тільки про наявність відповідного диплома, а не підтверджує фактичний високий рівень у них культури, світогляду, моральних принципів та ціннісних орієнтацій. Окреслений стан речей, вочевидь, можна пояснити зниженням якості освіти, що відбувається в Україні протягом останніх десятиліть.

Аналіз емпіричної бази засвідчив, що 67,2% засуджених за незаконне позбавлення волі або викрадення людини не були працевлаштованими. Ще 2,5% мали статус пенсіонера. Вочевидь, відсутність зайнятості сприяє вчиненню розглядуваного злочину, оскільки дозволяє особі здійснювати постійний контроль за незаконно позбавленою волі людиною. Що стосується зайнятих осіб (30,3%), то їхня структура виглядає таким чином: 54,1% з них складають робітники, працівники сфери торгівлі і послуг, службовці, 16,9% – приватні підприємці, 4,9% – директори та заступники директорів підприємств, 9,8% – військовослужбовці, 4,4% – працівники правоохоронних органів, 6,6% – учні та студенти, 3,3% – зайняті в інших сферах

діяльності (серед них, зокрема, депутати місцевих рад, керівники громадських організацій і навіть священник). Більшість працевлаштованих осіб склали робітники, працюючи як в державному, так і в приватному секторах економіки. Поміж них представники найрізноманітніших професій: водії, сторожі, охоронці, вантажники, слюсарі, електрогазозварники, штукатури, електрики, мотористи, диспетчери, прибиральники тощо. Меншу частину склали працівники сфери торгівлі і послуг: менеджери, торгові представники, постачальники магазину, експедитори тощо. Частка службовців серед засуджених за даний злочин мізерна. Відзначимо, що трапляються випадки вчинення розглядуваного посягання високопоставленими чиновниками. Так, Кіровський районний суд міста Дніпропетровська 21 березня 2016 року засудив заступника голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації, який за попередньою змовою групою осіб викрав голову Державного земельного агентства України й утримував останнього в приміщенні ОДА доти, доки той не пообіцяв, що забере заяву, написану на нього до місцевого райвідділу міліції (вказана заява також стосувалася незаконного позбавлення його волі даними особами) [26].

Серед засуджених за розглядуваний злочин вирізняються ще три категорії осіб: приватні підприємці і керівники підприємств, військовослужбовці, працівники правоохоронних органів. Стосовно першої з цих категорій, то йдеться про дрібних підприємців та керівників невеликих підприємств. Значимо, що, попри твердження окремих дослідників [9, с. 85–86; 25, с. 46], вчинювані ними злочини рідко прямо пов'язані з їхньою професійною діяльністю (мотиви їх скоєння найрізноманітніші – ревнощі, помста, особисті неприязні відносини, прагнення повернути викрадене майно тощо). Разом з тим трапляються й винятки. У таких випадках йдеться, зокрема, про викрадення людини на ґрунті конфлікту між бізнесменами, зокрема через неповернутий борг. У судовій практиці трапляються також випадки вчинення розглядуваного злочину роботодавцями щодо своїх найманих працівників (таким чином останні намагаються провчити за завдані збитки).

Якщо вчинювані підприємцями злочини рідко прямо пов'язані з їхньою професійною діяльністю, то діяння, скоєні працівниками правоохоронних органів і військовослужбовцями, як правило, пов'язані саме з нею. Здійснене дослідження засвідчило, що працівники правоохоронних органів вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людей переважно з корисливих мотивів. Натомість мотиви, через які це діяння вчиняють військовослужбовці, різноманітніші (хоча й корисливий має місце): неприязні відносини між військовослужбовцями, неправильно зрозумілі інтереси служби, самоствердження тощо. Вирізняються кримінальні провадження про розглядувані злочини, вчинені військовослужбовцями на контрольованій Україною частині Донбасу. Чотири з них стосуються незаконного позбавлення волі або викрадення людей з метою перевірки їх на причетність до незаконних збройних формувань, а також з метою отримання інформації про жителів, які можуть сприяти сепаратистам. Так, Артемівський міськрайонний суд Донецької області 27 квітня 2017 року встановив, що четверо військовослужбовців-контрактників Збройних Сил України силою помістили чоловіка до салону автомобіля і з метою перевірки на причетність до незаконних збройних формувань перевезли його на територію державного підпри-

емства «Украерорух», де незаконно утримували близько шести годин, заподіяли йому тілесні ушкодження, які спричинили смерть потерпілого [27].

Як відомо, важливим регулятором поведінки людини є сім'я. У вивчених нами матеріалах кримінальних проваджень інформація про сімейне становище була відсутньою стосовно 17 (3%) засуджених за незаконне позбавлення волі або викрадення людини. Відповідні дані, таким чином, вдалося одержати щодо 541 засудженого за вказаний злочин. Серед цих осіб 61% не перебували у шлюбі (сюди ми відносимо й розлучених, яких 5,7%, та вдівців (вдів), яких 1,1%), 39% – перебували в офіційних чи фактичних шлюбних відносинах. Зазначимо також, що 30,9% засуджених за розглядуваний злочин мали на утриманні неповнолітніх дітей. Таким чином, більшість осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, не мали стабільного сімейного становища. Утім, варто мати на увазі, що наявність сім'ї не завжди стимулює позитивну поведінку особи. Необхідно підкреслити, що до незаконного позбавлення волі як виду домашнього насильства призводять саме конфліктні сімейні відносини. Ймовірність таких конфліктів, як відомо, зростає у зв'язку із вживанням алкоголю. Так, наприклад, Рівненський міський суд Рівненської області засудив чоловіка, який, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, у ході сімейного конфлікту зачинив свою дружину всередині квартири, де незаконно утримував протягом кількох годин. Конфлікт виник у зв'язку з тим, що жінка, не бажаючи надалі спільно проживати з чоловіком, прийшла забрати свої речі. На неодноразові прохання жінки випустити її з помешкання чоловік не зважав, періодично наносив потерпілій численні удари руками по тілу, внаслідок чого заподіяв їй легкі тілесні ушкодження [28].

Певний інтерес становлять дані, які стосуються громадянства засуджених за незаконне позбавлення волі або викрадення людини, а також місця їхнього проживання. Аналіз емпіричної бази засвідчив, що 97,8% осіб, які вчинили вказаний злочин, були громадянами України. Громадянами інших держав (Російської Федерації та Республіки Молдова) були 2% засуджених за розглядуване посягання. Один засуджений (0,2%) був особою без громадянства. Що стосується національної приналежності засуджених за цей злочин, то абсолютна їх більшість (близько 90%) були українцями. Серед представників інших національностей – росіяни, роми, молдовани, азербайджанці, вірмени, чеченці, румуни, угорці, болгары, гагаузи. 61,1% засуджених за це діяння – мешканці міст (переважно райцентрів та інших невеликих міст), 8% – жителі селищ, 30,8% – мешканці сіл. В абсолютній більшості випадків розглядуваний злочин вчинено за місцем проживання винної особи, чому сприяє краще знання нею довколишньої місцевості та місцевих особливостей.

Як відомо, поведінка людей тісно пов'язана з тим становищем, яке вони займають у суспільстві, з виконуваними ними соціальними ролями. Певною мірою про ці ролі свідчить їхнє ставлення до праці та до сімейних цінностей, про що йшлося вище. Разом з тим, надаючи *соціально-рольову характеристику* осіб, котрі вчиняють розглядуваний злочин, необхідно зупинитися й на інших моментах. Так, призначаючи покарання за незаконне позбавлення волі або викрадення людини, суди нерідко (щодо 62,5% засуджених) враховують наявність характеристики про особу винного. Викладена у таких характеристиках інформація також ілюструє особу, вказує на вико-

нувані нею соціальні ролі, на її місце у суспільстві, на те, як вона зарекомендувала себе за місцем проживання та/чи роботи. Показово, що наявність позитивної характеристики суд врахував щодо 41,9% засуджених, посередньої – щодо 16,7%, негативної – щодо 3,9%. Таким чином, навіть якщо взяти до уваги, що частина цих характеристик містила недостатньо об'єктивні дані, пов'язані з формальним виконанням свого обов'язку особами, які видали ці характеристики, значна частина засуджених за даний злочин позитивно характеризувалася за місцем свого проживання та роботи. Більше того, як зазначалося вище, окремі з досліджуваних осіб були підприємцями та директорами невеликих підприємств, обіймали високі державні посади, тобто займали далеко не останнє місце в суспільстві. Утім, немало й тих, хто до моменту вчинення злочину мав кілька судимостей, скотився на соціальне дно, систематично пиячив, перебував на обліку в лікаря-нарколога.

У кримінологічній літературі іноді вказується, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини рідко вчиняється у стані сп'яніння [25, с. 50]. Такі дані не підтверджуються результатами нашого дослідження, які засвідчили, що у стані алкогольного сп'яніння аналізоване посягання вчинили 20,8% осіб. Більше того, 0,9% засуджених за цей злочин перебували на обліку в нарколога. Таким чином, кожен п'ятий злочин, передбачений ст. 146 КК України (частіше це стосується незаконного позбавлення людини волі, не пов'язаного з її викраденням), вчиняється у стані алкогольного сп'яніння. Це й не дивно, адже вживання алкоголю негативно позначається на нервовій системі людини, послаблює її контроль за своєю поведінкою, загострює негативні риси характеру, викликає у неї агресію. Водночас варто підкреслити, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини вкрай рідко (0,2%) вчиняють особи, які перебувають у стані наркотичного сп'яніння [29]. До сказаного додамо, що тільки в одному випадку (0,2% від усіх засуджених) цей злочин вчинено під впливом інших одурманюючих речовин [30]. Таким чином, результати нашого дослідження не підтверджують дані С.В. Науменко, котра вказує, що кожне десяте незаконне позбавлення волі вчиняється у стані наркотичного або токсичного сп'яніння [12, с. 45].

У контексті аналізу соціально-рольової характеристики осіб, котрі вчиняють розглядуваний злочин, необхідно підкреслити, що в більшості випадків винний та потерпілий так чи інакше знайомі між собою, іноді їх пов'язують довгі роки подружнього життя, дружби чи приятельських відносин. Відзначимо також, що соціально-демографічні, соціально-рольові та морально-психологічні характеристики вказаних осіб нерідко доволі подібні. На цьому свого часу наголошували також В.В. Голіна та В.С. Батиргарєєва [15, с. 136]. У багатьох проаналізованих випадках незаконне позбавлення волі або викрадення людини стало наслідком спільного розпивання ними спиртних напоїв. Так, Нетішинський міський суд Хмельницької області засудив двох чоловіків, які, заштовхавши до салону автомобіля свого приятеля, повезли його до лісу, де заподіяли легкі тілесні ушкодження. Суд встановив, що винні та потерпілий спільно вживали алкогольні напої, в ході чого між ними виник конфлікт через давню образу [31].

Для розуміння специфіки особи злочинця однією з найважливіших є його *кримінально-правова характеристика*. Б.М. Головін слушно підкреслює, що аналіз комплексу ознак, які охоплюються поняттям «кримінально-правова характерис-

тика особи злочинця», дає змогу зробити висновки про генезис злочинного посягання, глибину і стійкість антисуспільної спрямованості злочинця, його суспільну небезпечність [32, с. 36, 46].

Особи, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, здебільшого визнаються такими, що не мають якихось психічних розладів. У деяких осіб (2,2%) наявність певних психічних аномалій була констатована, однак на момент вчинення злочину вони все ж зберігали здатність усвідомлювати свої діяння та керувати ними. Приміром, згідно висновку амбулаторної судово-психіатричної експертизи, В., засуджений за незаконне позбавлення людини волі, виявляв легку розумову відсталість з поведінковими порушеннями, які не потребують стаціонарного лікування (олігофренія в ступені легкої дебільності з емоційно-вольовою нестійкістю) [33].

Вивчення особи злочинця, що вчиняє незаконне позбавлення волі або викрадення людини, неможливе без дослідження мотивів вказаної злочинної поведінки. В кримінологічній літературі зазначається, що розглядуваний злочин (а передусім викрадення людини) найчастіше вчиняється з корисливих мотивів [2, с. 195; 7, с. 130; 8, с. 173; 9, с. 54, 93; 10, с. 139; 11, с. 143, 146; 13, с. 241; 15, с. 135; 34, с. 90, 93]. Окремі дослідники уточнюють, що в абсолютній більшості випадків йдеться про прагнення винних отримати викуп за звільнення потерпілої особи [13, с. 241; 15, с. 135; 35, с. 453]. Так, за даними В.В. Голіні та В.С. Батиргареевої, з метою одержання викупу вчиняється до 70% розглядуваних посягань [15, с. 135]. Своєю чергою З.Л. Шагапсов стверджує, що майже у 80% випадків аналізовані злочини вчиняються з метою отримання викупу від викраденого чи його близьких родичів [13, с. 241]³. Наведені дані не підтверджуються нашим дослідженням, яке засвідчило широкий спектр мотивів, характерних для розглядуваного посягання. Корисливий мотив дійсно має місце найчастіше (близько 20%), однак він полягає не тільки в прагненні винного одержати викуп за звільнення потерпілої особи, а й, приміром, у вчиненні даного злочину за грошову винагороду, обіцяну або сплачену іншим співучасником. Часто суд помилково вказує на наявність корисливого мотиву, хоча насправді він відсутній (насамперед у випадках вчинення даного злочину з метою примушування особи до повернення боргу). Крім того, не підтверджуються дані тих дослідників, які підкреслюють, що даний злочин нерідко вчиняється для використання потерпілих в якості товару або безоплатної робочої сили [9, с. 80; 13, с. 241]; чисельність таких випадків у судовій практиці мізерна.

Серед інших найбільш поширених мотивів розглядуваного злочину – особисті неприязні відносини з потерпілим (15%), прагнення примусити потерпілого виконати цивільно-правове зобов'язання (11,6%), прагнення самостійно повернути викрадене майно (9,9%), помста (9%), хуліганський (5,7%), ревності (3%), прагнення отримати необхідну інформацію (2,9%), мотив задоволення статевої пристрасті (1,4%), бажання виховувати дитину (1,3%), прагнення приховати інший злочин (1,1%) тощо. Трапляються й інші мотиви вчинення розглядуваного злочину: бажання допомогти родичам, друзям чи знайомим, прагнення примусити особу надати неправдиві свідчення у кримінальному провадженні, самоствердження, ігровий

мотив тощо. Відзначимо також, що іноді особа керується не одним, а кількома мотивами. В ряді випадків засуджені не змогли пояснити мотивів свого вчинку або ж мотивація їхніх дій була малозрозумілою. Так, наприклад, жінка, яка викрала шестирічного хлопчика, котрий мешкав по сусідству, пояснила свій вчинок тим, що хотіла, аби він погрався з її дітьми [36]. У подібних випадках винні, як правило, перебували у стані алкогольного сп'яніння. Крім того, варто погодитись з тими дослідниками, які відзначають, що поряд з усвідомленими мотивами протиправної поведінки часто мають місце й неусвідомлені [37, с. 71–78].

Необхідно зауважити, що слідчі та судді нерідко формально ставляться до встановлення мотивів розглядуваного злочину. Приміром, часто має місце ситуація, за якої суди вказують на наявність у співучасників єдиного мотиву, хоча насправді мотиви у них були різними. Так само певним спрощенням видається констатація органом досудового розслідування чи судом наявності особистих неприязних відносин між винним та потерпілим. Варто погодитись з Б.М. Головкиним, який підкреслює, що за «неприязними відносинами» стоять різні за змістом конкретні мотиви злочинної поведінки: заздрість, образа, кривда, ворожнеча, ненависть тощо [32, с. 48]. У зв'язку з цим, як видається, мають рацію ті науковці, котрі критикують виокремлення в якості мотиву злочину абстрактних «неприязних відносин», наголошують, що це не сприяє встановленню справжніх мотивів [32, с. 48–49]. Відзначимо також, що у 10,8% випадків мотиви вчиненого злочину з матеріалів кримінального провадження чітко не впливають. Ще у 0,9% випадків суд вказав, що мотиви ним не були достеменно встановлені.

Ставлення осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, до скоєного ними злочину та його наслідків різне. Під час призначення покарання таким особам суди здебільшого враховують їхнє щире каяття (51,4% засуджених), однак відповідне каяття, як правило, лише констатується і стверджувати про його щирість нерідко однозначно навряд чи можна. Більш показовим, на наш погляд, є те, що 15,9% засуджених за цей злочин добровільно відшкодували завдані ними збитки або усунули заподіяну шкоду. Разом з тим необхідно зазначити, що частина засуджених свою вину у вчиненому не визнали і не розкаялися. Окремі з них наголошували, що не вважають свої дії злочином. В одному випадку суд підкреслив, що під час слухання справи в суді обвинувачений не тільки не розкався, а й «схидно усміхався на запитання потерпілої, на вигляд був наче під дією наркотиків» [38].

Серед осіб, засуджених за незаконне позбавлення волі або викрадення людини, непогашену або незняту судимість мали лише 17,7%. Абсолютна більшість (82,3%) осіб на момент вчинення ними розглядуваного злочину судимості не мала. Поміж раніше засуджених 45,5% мали одну судимість, 29,3% – дві, 25,2% – три і більше (максимум – сім судимостей). Таким чином, частина засуджених за розглядуваний злочин на момент його вчинення була досвідченими рецидивістами. Попередні судимості в більшості випадків отримані за корисливі злочини проти власності, друге місце посідають злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, третє – злочини проти життя та здоров'я особи, четверте – хуліганство. Частка інших злочинів є невеликою. Лише двоє з вивчених нами осіб раніше були засуджені за ст. 146 КК України, причому, що цікаво, повторно вони скоїли

³ Вказаний дослідник не бере до уваги того, що викрадення особи з метою отримання від родичів потерпілого викупу за його звільнення слід кваліфікувати не як викрадення людини, а як захоплення заручника. Аналогічні помилки допускають й інші науковці [34, с. 93; 35, с. 453].

вказане діяння у співучасті один з одним [39]. Ще в одному випадку жінка, яка вчинила викрадення малолітньої дитини, раніше мала судимості за інші діяння, передбачені розділом III Особливої частини КК України (ст.ст. 150, 150-1) [24]. Таким чином, для розглядуваного посягання спеціальний рецидив не характерний. До аналогічного висновку дійшли й інші дослідники [5, с. 168; 9, с. 89–90].

За даними В.М. Пучніна, супутніми викраденню людини злочинами є умисне вбивство, розбій та вимагання [9, с. 89]. С.А. Шалгунова зазначає, що викрадення людини нерідко поєднується зі звалтуванням [40, с. 199]. Результати нашого дослідження не підтверджують наведених даних. Розглядуване діяння здебільшого кваліфікується за сукупністю з такими злочинами, як примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань (ст. 355 КК), умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125 КК), умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 122 КК), погроза вбивством (ст. 129 КК), катування (ст. 127 КК), порушення недоторканності житла (ст. 162 КК), вимагання (ст. 189 КК), хуліганство (ст. 296 КК), самовільне присвоєння владних повноважень або звання службової особи (ст. 353 КК). Частка інших злочинів, супутніх незаконному позбавленню волі або викраденню людини, є незначною.

У кримінологічній літературі традиційно зазначається, що розглядуваний злочин (особливо у формі викрадення людини), як правило, вчиняється групою осіб. Так, за даними М.Ю. Карасьової, групою осіб вчинено 100% вказаних посягань [11, с. 143]. К.В. Ушакова наводить дещо менші цифри – 96% [23, с. 148]. Підкреслюється також, що викрадення людини однією особою – рідкісне явище; у такому випадку зазвичай йдеться про викрадення малолітніх дітей [34, с. 93]. Результати нашого дослідження підтверджують вказане не повною мірою. Дійсно, переважна більшість (74,4%) аналізованих злочинів вчиняється групою осіб (кількісний склад групи здебільшого становить 2–3 учасників). Це й не дивно, зважаючи на те, що опір жертви легше подолати зусиллями кількох осіб. Однак чисельність одноосібних вчинень даного злочину є доволі великою – 22,2%. І йдеться тут не лише про випадки незаконного позбавлення волі, не пов'язаного з викраденням людини, та викрадення малолітніх дітей. Більше того, варто зазначити, що жертвами одноосібного викрадення іноді стають одразу декілька осіб. Так, Куйбишевський районний суд м. Донецька встановив, що колишній правоохоронець, діючи на прохання брата примусити трьох осіб розплатитися за орендоване житло, погрожуючи останнім застосуванням вогнепальної зброї, посадив їх до салону автомобіля, а потім перемістив до свого домоволодіння, де зачинив у флігелі [41]. Одноосібному викраденню людини сприяє низка факторів: раптовість посягання, озброєність злочинця, перебування потерпілого у стані сильного алкогольного сп'яніння тощо.

Окремі науковці твердять про поширеність випадків вчинення незаконного позбавлення волі або викрадення людини організованою групою [11, с. 143; 13, с. 240; 34, с. 93; 42, с. 7; 43, с. 8]. За нашими ж даними, такі випадки трапляються вкрай рідко (3,4%). Здійснене дослідження засвідчило, що у разі вчинення вказаного діяння організованою групою, як правило, має місце корисливий мотив. Прикладами можуть слугувати протиправні утримування учасниками організованої групи наркоманів та хронічних алкоголіків у фіктивних реабілітаційних

центрах під приводом їх реабілітації від наркотичної чи алкогольної залежності [44; 45].

Аналіз емпіричної бази засвідчив певну поширеність випадків викрадення людини, вчиненого на замовлення. Так, наприклад, Володимир-Волинський міський суд Волинської області встановив, що чоловік, який викрав малолітню дитину, діяв на замовлення батька цієї дитини, котрий планував перевезти її в Об'єднані Арабські Емірати, де постійно проживав [46]. Мотиви, якими керуються виконавець даного злочину та його замовник, зрозуміло, різні: якщо перший зазвичай діє з корисливих мотивів (хоча винятки трапляються), за грошову винагороду, то мотиви другого різноманітні.

Важливе значення для характеристики осіб, які вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, мають також *морально-психологічні ознаки*. О.Ю. Шостко слушно підкреслює, що вказані ознаки «дають змогу дізнатись про причини виникнення мотивів протиправної поведінки, здійснювати прогнозування майбутньої поведінки, а отже, впроваджувати необхідні профілактичні засоби» [2, с. 91].

Аналіз емпіричної бази засвідчив, що особам, які вчиняють розглядувані діяння, притаманні такі негативні риси, як конфліктність, злопам'ятність, егоцентризм, зухвалість, цинізм, емоційна нестійкість, імпульсивність, агресивність, жорстокість, відсутність здатності співчувати. Зазначені риси дозволяють зробити висновок про схожість морально-психологічних ознак осіб, що вчинили незаконне позбавлення волі або викрадення людини, з відповідною характеристикою особи злочинця, що вчиняє насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи [2, с. 182; 32, с. 65]. Особам, які вчиняють розглядуваний злочин з корисливих мотивів, притаманні також такі негативні риси, як прагнення до наживи, схильність до «легкого» життя, забезпечення власного благополуччя будь-якою ціною.

У багатьох проаналізованих випадках поведінка особи, що вчинила даний злочин, свідчила про притаманну їй жорстокість. Відзначимо, що незаконне позбавлення людини волі або її викрадення зазвичай пов'язане із заподіянням потерпілій особі різної тяжкості тілесних ушкоджень, завданням фізичного болю. Вказану рису ілюструє також поведінка винних з жертвами: приковування їх ланцюгами, позбавлення сну, їжі та води, нацькування на них бійцівських собак, погрози «відрізати голову» [47] тощо.

Жертви незаконного позбавлення волі або викрадення людини часто просять винних припинити протиправну поведінку і звільнити їх, однак останні зазвичай не реагують на такі прохання. У зв'язку з цим в кримінологічній літературі виокремлюють таку рису особи злочинця, що вчиняє розглядуване посягання, як «емоційна черствість» до прохань потерпілих, відсутність почуття жалю, милосердя [5, с. 168; 11, с. 146].

Потерпілими від розглядуваного злочину іноді стають люди похилого чи старечого віку, хворі, немічні, тобто особи, можливості захисту яких від даного посягання були мінімальними. Відзначимо також, що інколи цей злочин вчиняється щодо своїх батьків, бабусь та дідусів, що, поза сумнівом, свідчить про моральну деформацію винних осіб.

Вище зазначалося, що даний злочин часто вчиняється з метою примусити особу до виконання цивільно-правового зобов'язання. Сума боргу подеколи є мізерною, але його повернення все ж стає справою принципу. Так само, ставши, для прикладу, жертвою крадіжки (навіть дрібної), особа в пориві

гніву іноді прагне будь-що самостійно знайти винного, вибити у нього зізнання і повернути викрадене. Здійснене дослідження засвідчило, що незаконне позбавлення волі або викрадення людини розглядається в якості дієвого засобу для цього. Таким чином, для осіб, що вчиняють вказаний злочин, характерне невміння та небажання врегулювати та вирішувати проблемні і конфліктні ситуації альтернативним шляхом.

Іноді особи, що вчиняють розглядуване посягання, демонструють нестандартність мислення, акторські здібності, вміння переконувати (приміром, у разі вчинення даного злочину шляхом обману). Для досягнення поставленої цілі такі особи подеколи використовують формений одяг працівників правоохоронних органів або ж просто представляються потерпілим співробітниками поліції і демонструють їм підроблені службові посвідчення.

Оскільки для досягнення результату, заради якого вчиняється даний злочин, іноді доводиться чекати досить довго, можна стверджувати, що принаймні для частини розглядуваних осіб властивими є такі риси, як цілеспрямованість, терплячість, наполегливість та рішучість у досягненні поставленої цілі. Вольові здібності осіб, що вчиняють даний злочин, відзначає також О.В. Лисодед [2, с. 195; 7, с. 130].

Отримані дані дають змогу розробити кримінологічний портрет особи, яка вчиняє незаконне позбавлення волі або викрадення людини: це раніше не судимий неодружений чоловік у віці 25–39 років, громадянин України, мешканець невеликого міста, з повною загальною середньою освітою, котрий ніде не працює, нерідко зловживає алкогольними напоями, якому притаманні такі негативні риси, як конфліктність, злопам'ятність, егоцентризм, зухвалість, емоційна нестійкість, імпульсивність, агресивність, жорстокість, відсутність здатності співчувати.

Усіх осіб, котрі вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людини, можна поділити на певні групи (типи), які характеризуються типовими ознаками. Критеріями типологізації злочинців є передовсім характер антисуспільної спрямованості особи злочинців, а також ступінь глибини цієї антисуспільної спрямованості [1, с. 79; 2, с. 98; 3, с. 88]. Більшість осіб, які вчиняють розглядуване діяння, належить до насильницького типу злочинця. Частину осіб, які вчиняють цей злочин з корисливих мотивів (зокрема, з метою отримання викупу), на наш погляд, можна віднести до корисливо-насильницького типу. Деяких злочинців, котрі вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людини з хуліганських мотивів, відносно до дезорганізованого типу злочинця. Залежно від ступеня глибини антисуспільної спрямованості усіх осіб, які вчиняють вказане посягання, можна поділити на: 1) ситуативних (близько 50%), що скоїли даний злочин під впливом несприятливих зовнішніх обставин, певної ситуації; загалом же вони характеризуються позитивно, а деформації їхньої морально-ціннісної сфери є незначними; 2) нестійких (близько 30%), які, як правило, вчинили злочин вперше, однак раніше характеризувались дев'янтною поведінкою, мали певні психічні аномалії, зловживали алкоголем; 3) злісних (близько 15%), тобто тих, які раніше неодноразово вчиняли кримінально карані діяння, мають серйозні морально-психологічні деформації та яскраво виражену кримінальну спрямованість; 4) особливо небезпечних (кількість таких осіб невелика), котрі характеризуються підвищеною суспільною небезпечністю, є професійними, «затягненими» злочинцями, лідерами організо-

ваних груп. Можливими є й інші критерії типологізації розглядуваних злочинців. Наприклад, залежно від мотивів злочинної поведінки можна виокремити такі типи осіб, які вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людини: насильницький, користололюбний, сексуальний, ігровий тощо.

Висновки. Надана кримінологічна характеристика осіб, які вчиняють незаконне позбавлення волі або викрадення людини, дозволяє краще зрозуміти причини вказаного злочину, дає змогу розкрити глибинний механізм відповідного посягання. Вважаємо, що спираючись на отримані дані, можна розробити ефективні заходи запобігання таким злочинам.

Література:

1. Кримінологія: підручник для студентів вищих навч. закладів / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ: Юрінком Інтер, 2002. 416 с.
2. Кримінологія: підручник / за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкина. Харків: Право, 2014. 440 с.
3. Кримінологія. Академічний курс / за заг. ред. О.М. Литвинова. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2018. 588 с.
4. Голіна В.В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження: монографія. Харків: Регіон-інформ, 2004. 212 с.
5. Филін М.В. Уголовная ответственность за незаконное лишение человека свободы: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Хабаровск, 2000. 214 с.
6. Голіна В.В. Кримінологічна характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним позбавленням волі і викраденням чужої дитини (статті 123, 124 КК України). *Питання боротьби зі злочинністю*: зб. наук. пр. Харків: Право, 2001. Вип. 5. С. 3–31.
7. Лысодед А.В. Актуальные криминологические проблемы преступлений против свободы, чести и достоинства личности. *Проблеми законності*: респ. міжвід. наук. зб. Харків, 2006. Вип. 81. С. 127–136.
8. Оганян Р.Э. Криминологическая теория и практика предупреждения преступлений, связанных с похищением людей: дисс. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2002. 328 с.
9. Пучнин В.М. Похищение человека (криминологический аспект исследования): дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 1999. 204 с.
10. Волкова О.В. Уголовная политика в сфере защиты личной свободы человека: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2014. 259 с.
11. Карасёва М.Ю. Уголовная ответственность за преступления против свободы личности: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2007. 186 с.
12. Науменко С.В. Незаконное лишение свободы: уголовно-правовой и криминологический аспекты: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2011. 274 с.
13. Шхагапсоев З.Л. Некоторые вопросы криминологической характеристики похищения людей в Северо-Кавказском регионе. *Общество и право*. 2012. № 1 (38). С. 239–245.
14. Архів Любарського районного суду Житомирської обл. за 2016 рік. Справа № 282/655/16.
15. Голина В.В., Батыргареева В.С. Проблемы борьбы с преступлениями против личной свободы человека в Украине. *Проблеми законності*: респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2001. Вип. 49. С. 131–141.
16. Архів Крелевецького районного суду Сумської обл. за 2013 рік. Справа № 579/1767/13-к.
17. Антопян Ю.М., Эминов В.Е. Личность преступника. Криминологическое психологическое исследование. Москва: Норма, Инфра-М, 2010. 368 с.
18. Кулик О. Кримінологічна характеристика осіб, які вчинили злочини в Україні: сучасні тенденції. *Юридична Україна*. 2013. № 7. С. 98–102.

19. Кулик О.Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 288 с.
20. Денисов С.Ф. Злочинність кримінально активної частини молоді та її запобігання в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2011. 36 с.
21. Архів Андрушівського районного суду Житомирської обл. за 2017 рік. Справа № 272/578/16-к.
22. Архів Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської обл. за 2011 рік. Справа № 1-92/11.
23. Ушакова Е.В. Уголовно-правовые и криминологические меры противодействия похищению человека: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Москва, 2012. 185 с.
24. Архів Свалявського районного суду Закарпатської обл. за 2012 рік. Справа № 710/2972/12.
25. Потапкин С.Н. Незаконное лишение свободы по российскому уголовному праву: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Нижний Новгород, 2003. 219 с.
26. Архів Кіровського районного суду м. Дніпропетровська за 2016 рік. Справа № 203/1161/16-к.
27. Архів Артемівського міськрайонного суду Донецької обл. за 2017 рік. Справа № 219/10313/16-к.
28. Архів Рівненського міського суду Рівненської обл. за 2018 рік. Справа № 569/20379/18.
29. Архів Куйбишевського районного суду м. Донецька за 2012 рік. Справа № 1-481/11.
30. Архів Юр'ївського районного суду Дніпропетровської обл. за 2010 рік. Справа № 0446/1-90/10.
31. Архів Нетішинського міського суду Хмельницької обл. за 2015 рік. Справа № 679/2499/14-к.
32. Головкін Б.М. Криминологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Харків: Нове слово, 2004. 252 с.
33. Архів Калінінського районного суду м. Горлівки Донецької обл. за 2013 рік. Справа № 0521/5351/2012.
34. Олішевський В.В. Криміналістична характеристика викрадення людини, вчиненого з корисливих мотивів. *Право і безпека*. 2004. Том 3. № 4. С. 90–95.
35. Бурлака В.В. Криміналістична характеристика незаконного позбавлення волі або викрадення людини. *Митна справа*. 2014. № 6 (96). Частина 2, книга 2. С. 451–456.
36. Архів Олевського районного суду Житомирської обл. за 2012 рік. Справа № 1-5/12.
37. Зелинский А.Ф. Криминальная психология. Научно-практическое издание. Киев: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.
38. Архів Володимирецького районного суду Рівненської обл. за 2016 рік. Справа № 556/959/16-к.
39. Архів Артемівського міськрайонного суду Донецької обл. за 2014 рік. Справа № 219/537/2013-к.
40. Шалгунова С.А. Особа насильницького злочинця: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2012. 548 с.
41. Архів Куйбишевського районного суду м. Донецька за 2012 рік. Справа № 1/0531/405/2012.
42. Авраменко О.Л. Особливості початкового етапу розслідування викрадення людей, вчинених злочинними групами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2011. 19 с.
43. Соколова Я.А. Основні положення методики розслідування викрадення людини: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2009. 18 с.
44. Архів Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя за 2018 рік. Справа № 335/2131/18.
45. Архів Суворовського районного суду м. Одеси за 2018 рік. Справа № 523/12042/18.
46. Архів Володимир-Волинського міського суду Волинської обл. за 2017 рік. Справа № 154/1984/17.
47. Архів Ленінського районного суду м. Кіровограда за 2011 рік. Справа № 1-325/11.

Andrushko A. Criminological characteristics of persons who committed unlawful deprivation of liberty or abduction

Summary. On the basis of the analysis of the available empirical data (materials of 370 criminal cases (proceedings) considered by the courts of Ukraine from 2010 to 2018), the article explores the peculiarities of the criminological characteristics of persons who committed unlawful deprivation of liberty or abduction. By summarizing the data concerning 558 convicts for committing the said encroachment, the article reveals features of identity of the perpetrator who commits unlawful deprivation of liberty or abduction, including socio-demographic (gender, age, educational level, employment, occupation, marital status, citizenship, nationality, place of residence, etc.), social role (position that these persons occupy in society, their social roles performed), moral and psychological (value and normative sphere, emotional, volitional properties, etc.) and criminal-law (motives, which guided persons in committing this crime, their attitude to the committed crime, forms of complicity, etc.). The article develops a criminological portrait of a person committing the said encroachment is offered, as well as suggests a typology of this category of persons. It is emphasized that the provided criminological characteristics of persons who committed unlawful deprivation of liberty or abduction, helps us to better understand the mechanism of committing the relevant crimes, their causes.

Key words: crimes against liberty, honor and dignity of a person; unlawful deprivation of liberty or abduction, criminological characteristic, the identity of the criminal.